

جامعه‌شناسی مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی برای طراحی در

برنامه درسی آموزش و پرورش ایران

نرگس کشتی‌آرای^۱

مصطفی عمادزاده^۲

ابوالفضل یزدانی^۳

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۷/۴/۱۳

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۳۹۷/۷/۱۰

چکیده

هدف این پژوهش، اعتباربخشی برنامه درسی مبتنی بر مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی برای آموزش و پرورش ایران می‌باشد که با روش کیفی (سنتزپژوهی) انجام شده است. حوزه پژوهش کلیه مقالات و متون مرتبط با مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی بوده که از بانک‌های اطلاعات علمی الکترونیک دریافت و با روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. روش تجزیه و تحلیل اطلاعات، کدگذاری باز، محوری و جایگزینی بود. یافته‌ها در مرحله اول نشان می‌دهد، مؤلفه‌های اصلاح الگوی مصرف، تکیه بر ظرفیت‌های داخلی، دانش محوری، فسادستیزی، تامین امنیت اقلام راهبردی و خودکفایی، مردم محوری اقتصاد مقاومتی جهت بسترسازی آموزش در برنامه‌های درسی در آموزش و پرورش مناسب می‌باشند. در مرحله دوم، هریک از مؤلفه‌های شناسایی شده، با بهره‌گیری از روش سنتزپژوهی، تبیین شدند که مفاهیم و زیر مؤلفه‌های هریک از مؤلفه‌های اساسی اقتصاد مقاومتی در قالب جداول ارائه شده است. در مرحله سوم با استفاده از روش ضریب روایی محتوا، مؤلفه‌هایی که قابلیت بسترسازی در نظام آموزشی را دارند مورد شناسایی قرارگرفت. با توجه مفاهیم و زیر مؤلفه‌های مرتبط با برنامه درسی استخراج شده، پیشنهاد می‌گردد، در راستای تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی در آموزش و پرورش، برنامه درسی مبتنی بر اقتصاد مقاومتی طراحی گردد.

واژگان کلیدی: برنامه درسی، اقتصاد مقاومتی، آموزش و پرورش، جامعه‌شناسی.

۱. دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان، اصفهان- ایران.

۲. دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان، اصفهان- ایران.

۳. دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی درسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان، اصفهان- ایران (نویسنده مسئول).

مقدمه

فعالیت‌های افراد به نوعی با دانش اقتصاد مرتبط است از این نظر آگاهی اقتصادی، در ارتقاء بهره‌وری فردی و سازمانی مؤثر می‌باشد. ریکاردو^۱ (۱۸۲۳-۱۷۷۳) از اقتصاددانان معروف قرن هیجده اظهار می‌کند که افراد متخصص پیش از آن که برای فرزندان خود پرستار استخدام کنند از آنان در مورد این که آیا می‌توانند علم اقتصاد را به کودکان تدریس کنند، می‌پرسیدند (سنجابی، ۱۳۷۰؛ به نقل از پیغامی، ۱۳۹۰). از ویژگی‌های اساسی مدیریت اقتصادی داشتن الگوست. در ایران مسئله فقدان الگوی مشخص برای مدیریت اقتصادی، به ویژه در برخورد با شرایط چالش و بحران به سادگی قابل درک است. تحولات جهانی اقتضا می‌کند که کشورها الگویی موفق و مستقل از مدیریت اقتصادی را به نمایش بگذارند. الگوی اقتصاد مقاومتی^۲ که الگویی مبتنی بر فعال‌سازی ظرفیت‌های داخلی می‌باشد بهترین سکوی پرتاب برای شرایط پس از چالش می‌باشد به گونه‌ای که با رفع این چالش‌ها، ظرفیت اقتصادی به صورتی کامل‌تر آزاد و موجب شتاب در پیشرفت بشود (سیف، ۱۳۹۱).

رویکرد اقتصاد مقاومتی در سال‌های اخیر با دانش کامل از تمرکز دشمن بر مسائل اقتصادی و توسعه مردم ایران ارائه گردیده است (زین‌العابدینی و دهقان‌پور، ۲۰۱۴). اقتصاد مقاومتی درصدد است با محوریت توسعه منابع انسانی، انضباط و قانون‌مندی رشد و پایداری اقتصادی را برقرار کند (خلیلی، ۱۳۹۱). در تحقق چنین اقتصادی، فرهنگ‌سازی از طریق آموزش و پرورش و همکاری همه‌ی قوای کشور لازم و ضروری است، زیرا عملی کردن اقتصاد مقاومتی امری فقط اقتصادی نیست (نوگورانی و اصفهانی، ۱۳۹۲). اسقف جیمز مدیسون^۳ اولین مدرس و طراح برنامه آموزش اقتصادی است که دانش اقتصاد را به عنوان عنصری مهم و بنیادین در طراحی برنامه‌های درسی در نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی معرفی کرده است (لمیر^۴، ۱۹۵۰؛ به نقل از پیغامی، ۱۳۹۰). تفکر اقتصادی از آموزش و پرورش نشأت می‌گیرد. به همین منظور، برنامه‌های درسی و رشته‌های تحصیلی باید طوری تدوین شود که دانش‌آموزان و معلمان نیز با چهارچوب و اصول اقتصادی کشور آشنا شوند. از این رو، آن‌ها مهارت‌های مختلف را در امور مربوط به اقتصاد (به عنوان مثال، تولید، تقاضا، عرضه و توزیع کالاها و خدمات) فرا می‌گیرند. در این راستا، مصرف بهینه و استفاده از کالاها و خدمات داخلی نیز ترویج می‌شود. شایان بحث است که تحقیقات در مورد برنامه درسی براساس اقتصاد مقاومتی در حال گسترش است، ولی پرداختن به تمامی ابعاد آن مستلزم تحقیقات بیشتر و کاربردی‌تر می‌باشد تا برای اجرا در اختیار دست‌اندرکاران آموزش و پرورش قرار گیرد.

1. Ricardo

2. Resistive economy

3. Madison

4. Lemir

هدف تحقیق

- شناسایی و تعیین مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی دارای قابلیت بسترسازی آموزشی و فرهنگی در برنامه درسی آموزش و پرورش ایران.

سوال پژوهشی

- مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی دارای قابلیت بسترسازی آموزشی و فرهنگی در برنامه درسی آموزش و پرورش ایران کدامند؟

تعریف متغیر اصلی

اقتصاد مقاومتی به عنوان یک اقتصاد پایدار به شرایط اجتماعی و سیاسی بستگی دارد و هدف از آن، کاهش واردات و توجه به تولید داخل و افزایش صادرات و همچنین افزایش اشتغال و حمایت از تولید داخل می‌باشد. آن، راهکاری برای سر و سامان دادن به وضعیت اقتصادی ایران بوده و تبیین آن بر عهده متخصصان و دست‌اندرکاران است (حسین‌زاده بحرینی، ۱۳۹۲).

مبانی نظری و تجربی

اقتصاد مقاومتی یک چشم‌انداز بلندمدت پیش روی اقتصاد ایران است تحقق عدالت اجتماعی، کسب اقتدار بین‌المللی و بقای کشور، اثبات عملی و کارآمدی نظام دینی و اسلامی، مرجعیت بین‌المللی و ... مهم‌ترین اهداف در اقتصاد مقاومتی به شمار می‌رود. اقتصاد مقاومتی ماهیتاً اقتصادی مردمی است و نهادهای اقتصادی مردمی و سازمان‌های مردم‌نهاد می‌توانند نقش بسیار تعیین‌کننده‌ای در آن داشته باشند (تراب‌زاده جهرمی و همکاران، ۱۳۹۲). در ادبیات جهانی، اقتصاد مقاومتی دیده نمی‌شود و بیشتر از اصطلاح فنریت اقتصادی^۱ استفاده شده است. بریگالیو و استفن^۲ (۲۰۰۶)، فنریت اقتصادی را «از برعهده بر آمدن» معنی کرده است؛ یعنی قادر بودن یک کشور به ایستادگی پس از شوک‌ها تعریف کرده است. آییجینجر^۳ آن را به توان یک اقتصاد به کاهش احتمال عمیق‌تر شدن بحران یا حداقل بهبود آثار یک بحران می‌داند (ناکانو و فوجی^۴، ۲۰۱۱؛ به نقل از سیف، ۱۳۹۱). به طور کلی فنریت اقتصادی عبارت است از توان یک سیستم برای بهبود از شوکی پایدار (رز^۵، ۲۰۰۸). بر اساس این رویکرد، خطر تخریب شدن اقتصاد بر اثر شوک‌های خارجی از دو عامل تأثیر می‌پذیرد؛ عامل اول میزان آسیب‌پذیری ذاتی اقتصاد کشور است و عامل دوم توان روبرو شدن اقتصاد با شوک‌های خارجی یا فنریت اقتصادی است. تفاوت این دو، میزان خطر کشور را تعیین خواهند

1. Economics resilience

2. Briguglio & Stephen

3. Aiginger

4. Nakano & Fuji

5. Rose

کرد(بریگاگیو و دیگران، ۲۰۰۸؛ به نقل از سیف، ۱۳۹۱). آموزش و یادگیری مباحث اقتصادی، به صورت تجربی از خانواده آغاز می‌شود اما یادگیری عملی و ارزشی موضوعات اقتصادی، در نظام آموزش و پرورش و متعاقب آن در آموزش عالی امکان‌پذیر است. متولی رسمی رشد همه جانبه اقتصادی، اجتماعی، اخلاقی، سیاسی و فرهنگی خردسالان، جوانان و نوجوانان در درجه اول نهاد آموزش و پرورش است(فخری، ۱۳۸۹). با توجه وضعیت بحرانی کشورها از لحاظ اقتصادی، پرداختن به موضوع اقتصاد در تعلیم و تربیت و آموزش مفاهیم اقتصادی به دانش‌آموزان از جمله ضروریات جهان امروز می‌باشد(بوشارت و واتسن^۱، ۱۹۹۰؛ به نقل از پیغامی و تورانی، ۱۳۹۰). آموزش و پرورش نقش مهمی در رفتار فردی و اجتماعی و رشد فرایند اقتصادی دارد(عمادزاده، ۱۳۸۲). ساز و کارهای تحصیل و یادگیری در طول زندگی افراد را باید برنامه‌ریزی شود (عصاریان‌نژاد و همکاران، ۱۳۸۶). دانش اقتصادی باید در همه شاخه‌ها و رشته‌های نظام آموزش و پرورش حفظ و ارتقاء یابد(فخری، ۱۳۸۹). در آمریکا بالغ بر دویست و پنجاه مرکز غیر انتفاعی آموزشی و فرهنگی در زمینه تعلیم و تربیت اقتصادی به کار مشغول هستند(بوشارت و واتسن، ۱۹۹۰؛ به نقل از پیغامی و تورانی، ۱۳۹۰). نیاز به تربیت اقتصادی و آموزش‌های اقتصادی در جای جای برنامه درسی و سرفصل‌های آن ضرورت دارد(فخری، ۱۳۸۹). همچنین، توجه به بحث اقتصادی در برنامه درسی موجب درک سیاست‌های اقتصادی کشور، قضاوت و رفتارهای مستدل و عقلایی افراد می‌گردد(پیغامی و تورانی، ۱۳۹۰).

در این رابطه مطالعات متعددی صورت گرفته است که مؤید اهمیت پرداختن به ابعاد مختلف اقتصاد مقاومتی و نقش آن در برنامه درسی آموزش و پرورش می‌باشد. نتایج تحقیق فخری(۱۳۸۹)، نشان می‌دهد که ۷۴ درصد دانش‌آموزان از دانش اقتصادی پایه به روز برخوردار نیستند. بر اساس یافته‌های تحقیق عرب‌نژاد(۱۳۹۱)، از طریق اقتصاد مقاومتی می‌توان به توسعه اقتصادی و اهداف سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ و مقام نخست اقتصاد منطقه دست یافت.

نتایج تحقیق اصغری(۱۳۹۲)، نشان می‌دهد بین تربیت دینی و اقتصاد مقاومتی پیوند وثیقی برقرار است تا جایی که تربیت دینی با تأثیرگذاری بر مؤلفه‌ها و ارکان اقتصاد مقاومتی از جمله در بخش مصرف، از طریق بهینه‌سازی مصرف افراد و در نتیجه مدیریت بازار مصرف، به خوبی می‌تواند سه بازار دیگر که عبارتند از بازار سرمایه، بازار کار و بازار تولید را مدیریت نماید در نتیجه بستری مناسب برای اقتصاد مقاومتی ایجاد کند.

یافته‌های تحقیق رحمان‌پور و همکاران(۱۳۹۵)، حاکی است که برنامه درسی ملی دلالت‌هایی برای تحقق مضامین اقتصاد مقاومتی می‌باشد. برنامه درسی پیشنهادی در قالب اهداف، محتوا، روش آموزش و روش‌های ارزشیابی ارائه گردیده است. سونداک و کرمپوتیک^۲(۲۰۱۱)، هدف از تحقیق خود را ارائه برنامه درسی آموزش اقتصاد برای مدارس راهنمایی در مدارس بیان کرده‌اند.

¹ Watson

² Sundać & Krmpotić

به نظر می‌رسد که یکی از راه‌های دستیابی به هدفی به نام اقتصاد مقاومتی، برنامه‌های درسی آموزش و پرورش در ایران می‌باشد. بر این اساس الگوی برنامه درسی مبتنی بر اقتصاد مقاومتی برای آموزش و پرورش ایران طراحی شد و در این تحقیق محقق به دنبال اعتباربخشی به این الگوی برنامه درسی می‌باشد.

روش‌شناسی

در این پژوهش برای شناسایی مؤلفه‌هایی که قابلیت بسترسازی آموزشی و فرهنگی در آموزش و پرورش را دارند از روش دلفی استفاده گردید. در این مرحله مولفه‌های ده‌گانه اقتصاد مقاومتی به متخصصان حوزه اقتصاد و برنامه درسی داده شد که در نتیجه شش مؤلفه اصلاح الگوی مصرف، تکیه بر ظرفیت‌های داخلی، دانش محوری (اقتصاد دانش بنیان)، فسادستیزی، تامین امنیت اقلام راهبردی و اساسی مردم و خودکفایی در اقلام راهبردی، مردم محوری انتخاب شدند.

جهت تبیین هر یک از مؤلفه‌های شناسایی شده اقتصاد مقاومتی از روش کیفی سنتز پژوهی (روش تلفیقی)^۱ استفاده شده است. در این روش دانش و یافته‌های موجود در مطالعات و گزارش‌های منفرد حوزه اقتصاد مقاومتی مورد مطالعه و در قالبی جدید متناسب با نیازهای برنامه درسی مورد سازماندهی و تفسیر قرار گرفتند. معمولاً برای استفاده مستقیم در تصمیم‌گیری مناسب نیست این دانش باید با دانش تولید شده در دیگر مطالعات مربوط پیوند یابد و کل مجموعه دانش حاصل در قالبی متناسب با نیازهای کنونی به دانش مورد ارزیابی، سازماندهی مجدد و تفسیر قرار گیرد. حوزه پژوهش کلیه مقالات و متون مرتبط با مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی که از بانک‌های اطلاعات علمی الکترونیک و جستجو در پایگاه‌های اطلاعاتی مگیران، ایرانداک، نورمگز و مجلات معتبر علمی پژوهشی داخلی و خارجی دریافت و مبتنی بر روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. روش تجزیه و تحلیل اطلاعات، کدگذاری باز محوری و جایگزینی استفاده شد. در این پژوهش برای تعیین باورپذیری نتایج به دست آمده در اختیار صاحب‌نظران حوزه اقتصاد و اقتصاد مقاومتی و برنامه درسی قرار گرفت و پس از اخذ نظرات آن‌ها اقدامات اصلاحی انجام و تجدنظرهایی به عمل آمد.

برای بررسی اعتبار محتوایی به شکل کمی از دو ضریب نسبی روایی محتوا و شاخص روایی محتوا^۲ استفاده شد که تصمیم‌گیری در مورد CVR، در جدول شماره (۱) نمایش داده می‌شود.

^۱ Integrative Inquiry or The Research Synthesis

^۲ content validity Index (CVI)

جدول شماره (۱): جدول تصمیم‌گیری در مورد CVR

تعداد افراد پانل متخصصان	حداقل روایی
۵	۰/۹۹
۶	۰/۹۹
۷	۰/۹۹
۸	۰/۸۵
۹	۰/۷۸
۱۰	۰/۶۲
۱۵	۰/۴۹
۲۰	۰/۴۲
۲۵	۰/۳۷
۳۰	۰/۳۳
۴۰	۰/۲۹

در مرحله اول جهت شناسایی مؤلفه‌هایی که قابلیت بسترسازی در آموزش و پرورش دارند همه مؤلفه‌های ده‌گانه اقتصاد مقاومتی از صاحب‌نظران و نخبگان از طریق ابزار پرسشنامه نظرخواهی به عمل آمد که برای تجزیه و تحلیل آن از روش ضریب نسبی روایی محتوا استفاده گردید و برای تصمیم‌گیری درباره مؤلفه‌ها از جدول شماره (۱) که یک جدول استاندارد و تعریف شده برای ضریب روایی محتوایی می‌باشد، استفاده شده است. جهت تجزیه و تحلیل تحقیق یعنی تبیین هر یک از مؤلفه‌های شش‌گانه اقتصاد مقاومتی، از روش کدگذاری استفاده شد. زیر مؤلفه‌های، مؤلفه‌های شناسایی شده مورد ارزیابی قرار گرفت. در نهایت در مرحله سوم جهت ارائه طرح برنامه درسی مبتنی بر اقتصاد مقاومتی، مفاهیم و زیرمؤلفه‌های دو مؤلفه شناسایی شده از طریق پرسشنامه در اختیار صاحب‌نظران قرار گرفت. پس از محاسبه ضریب روایی محتوایی هر یک از مفاهیم، مفاهیمی که با توجه به جدول تصمیم‌گیری روایی محتوایی بالاتر از ۰/۳۷ بودند، به عنوان مفاهیم و زیر مؤلفه‌ها جهت بسترسازی آموزشی و فرهنگی در آموزش و پرورش انتخاب شدند.

یافته‌ها

جهت شناسایی مؤلفه‌هایی که نیاز به بسترسازی آموزشی دارند با بهره‌گیری از روش دلفی، از نظرات متخصصان استفاده شده است. ابزار مورد استفاده در این قسمت پرسشنامه و روش تجزیه و تحلیل، ضریب نسبی روایی محتوایی می‌باشد. نتایج بررسی‌ها در قالب جدول زیر ارائه می‌گردد:

جدول شماره (۲): ضریب نسبی اعتبار محتوایی، مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی از نظر متخصصان					
مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی	ضروری	مفید اما غیرضروری	غیرضروری	CVR	ملاک > ۰/۳۷*
اصلاح الگوی مصرف	۲۱	۳	۱	۰/۶۸	*
تکیه بر ظرفیت‌های داخلی	۲۱	۲	۲	۰/۶۸	*
دانش محوری (اقتصاد دانش بنیان)	۲۰	۳	۲	۰/۶	*
فسادستیزی	۱۹	۲	۴	۰/۵۲	*
تأمین امنیت اقلام راهبردی و اساسی مردم و خودکفایی در اقلام راهبردی	۱۹	۴	۲	۰/۵۲	*
مردم محوری	۱۸	۲	۵	۰/۴۴	*
توانایی مقاومت در برابر عوامل تهدید	۱۷	۶	۲	۰/۳۶	
کاهش وابستگی به درآمد نفت	۱۴	۶	۵	۰/۱۲	
ایجاد تحرک و پویایی در اقتصاد کشور و بهبود شاخص‌های کلان اقتصادی	۱۵	۳	۷	۰/۲	
رویکرد جهادی داشتن در حوزه اقتصادی	۱۳	۶	۶	۰/۰۴	

با توجه به جدول شماره (۲) پس از اخذ نظر ۲۵ متخصص حوزه اقتصاد جهت بررسی اعتبار محتوایی از ضریب نسبی اعتبار محتوا استفاده گردید. با توجه به جدول شماره (۱) تصمیم‌گیری ضریب نسبی روایی محتوا و با در نظر گرفتن این که تعداد متخصصان ۲۵ نفر بودند ملاک > ۰/۳۷ برای تصمیم‌گیری در خصوص اعتبار محتوای مؤلفه‌ها در نظر گرفته شد (با توجه به جدول شماره تصمیم‌گیری ضریب نسبی روایی محتوایی). در نتیجه بررسی‌ها، به ترتیب اصلاح الگوی مصرف، تکیه بر ظرفیت‌های داخلی، دانش محوری (اقتصاد دانش بنیان)، فسادستیزی، تأمین امنیت اقلام راهبردی و اساسی مردم و خودکفایی در اقلام راهبردی، مردم‌محوری بالاتر از ملاک تصمیم‌گیری قرار گرفتند. بنابراین، اعتبار محتوایی ۶ مؤلفه از ۱۰ مؤلفه اقتصاد مقاومتی جهت بسترسازی در آموزش و پرورش از نظر متخصصان تأیید شد. به عبارت دیگر، شش مؤلفه ذکر شده از بین مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی قابلیت بسترسازی آموزشی را در آموزش و پرورش دارند مطلوب است در برنامه‌های درسی در آموزش و پرورش به این مؤلفه‌ها پرداخته شود. بر اساس نتایج برای مؤلفه‌های ایجاد تحرک و پویایی در اقتصاد کشور و بهبود شاخص‌های کلان اقتصادی، مؤلفه توانایی مقاومت در برابر عوامل تهدید، مؤلفه رویکرد جهادی داشتن در حوزه اقتصادی و مؤلفه کاهش وابستگی به درآمد نفت مقدار ضریب اعتبار محتوایی کوچک‌تر از مقدار ضریب روایی محتوایی جدول شماره (۰/۳۷) بود، بنابراین ۴ مؤلفه ایجاد پویایی در اقتصاد کشور و بهبود شاخص‌های کلان اقتصادی، توانایی مقاومت در برابر تهدید، رویکرد جهادی داشتن، عدم تکیه بر درآمدهای نفتی در این مرحله از نظر متخصصان دارای اعتبار محتوایی پایین بودند و حذف شدند.

جدول شماره (۳): ضریب نسبی اعتبار محتوایی، زیرمؤلفه‌های شناسایی شده از نظر متخصصان

مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی	زیر مؤلفه‌ها	ضروری	مفید اما غیر ضروری	غیر ضروری	CVR	ملاک ۰/۳۷ >
اصلاح الگوی مصرف	آثار سوء اجتماعی، اقتصادی و محیط زیستی مصرف	۲۳	۱	۱	۰/۸۴	*
	اصول اصلاح الگوی مصرف	۲۳	۱	۱	۰/۸۴	*
	مبانی اصلاح الگوی مصرف	۲۲	۲	۱	۰/۷۶	*
	اهداف اصلاح الگوی مصرف	۲۱	۲	۲	۰/۶۸	*
	روش‌های جلوگیری از مصرف بی‌رویه	۲۱	۲	۲	۰/۶۸	*
	صرفه‌جویی (تبیین و آموزش)	۲۰	۴	۱	۰/۶	*
	راهبردهای اصلاح الگوی مصرف	۱۸	۴	۳	۰/۴۴	*
	عوامل افزایش مصرف بی‌رویه	۱۴	۶	۵	۰/۱۲	
تکیه بر ظرفیت- های درونی	تقوای ملی و پای‌بندی با ارزش‌های دینی و قرآنی	۲۳	۲	۰	۰/۸۴	*
	اقتدار اقتصادی (اقتصاد قوی و مقاوم)	۲۳	۱	۱	۰/۸۴	*
	تقویت درونی و استحکام قدرت ملی	۲۰	۲	۳	۰/۶	*
	اقتدار علمی	۱۸	۵	۲	۰/۴۴	*
دانش محوری	اقتدار سیاسی	۱۳	۸	۴	۰/۰۴	
	ویژگی اقتصاد دانش بنیان	۲۲	۱	۲	۰/۷۶	*
	چالش‌های دانش محوری	۲۳	۱	۱	۰/۸۴	*
	نوآوری	۲۱	۲	۲	۰/۶۸	*
	شاخص اقتصاد دانش بنیان	۲۰	۳	۲	۰/۶	*
	عوامل پایداری و رشد شرکت‌های دانش بنیان	۱۴	۴	۷	۰/۱۲	
	تقویت، ارتقاء و نگهداری کارکنان دانش محور	۱۳	۸	۴	۰/۰۴	
	متغیرهای اقتصاد دانایی	۲۲	۱	۲	۰/۷۶	*
	دستاوردهای دانش محوری	۱۸	۵	۲	۰/۴۴	*
	رهبری توانمند در دانش محوری	۱۵	۶	۴	۰/۲	
فسادستیزی	بهبود توسعه دانش محوری	۱۴	۸	۳	۰/۱۲	
	ویژگی اقتصاد دانش بنیان	۱۶	۴	۵	۰/۲۸	
	ابعاد فساد	۱۳	۷	۵	۰/۰۴	
	متغیرهای فساد	۲۳	۱	۱	۰/۸۴	*
	کنترل فساد شیوه‌های بین‌المللی کنترل فساد	۲۲	۱	۲	۰/۷۶	*
	متغیر عوامل اجتماعی کنترل فساد	۱۵	۸	۲	۰/۲	
	نقش رسانه در کنترل فساد	۱۶	۴	۵	۰/۲۸	
	راهبرد مبارزه با فساد	۱۹	۲	۴	۰/۵۲	*
تاثیرات مخرب فساد در جامعه	پیامد مبارزه با فساد	۲۱	۳	۱	۰/۶۸	*
	تاثیرات مخرب فساد در جامعه	۲۰	۲	۳	۰/۶	*
	زمینه‌های بروز فساد (گذرگاه بروز فساد)	۲۱	۳	۱	۰/۶۸	*

*	۰/۴۴	۵	۳	۱۸	ارکان امنیت غذایی	تامین اقلام راهبردی و خودکفایی
*	۰/۵۲	۵	۱	۱۹	عوامل افزایش امنیت غذایی	
*	۰/۵۲	۴	۲	۱۹	عوامل ناامنی غذایی	
*	۰/۶۸	۰	۴	۲۱	راهبرد تحقق امنیت غذایی	
*	۰/۴۴	۵	۲	۱۸	عوامل مؤثر بر عرضه مواد غذایی	
*	۰/۱۲	۵	۶	۱۴	عناصر بین‌المللی امنیت غذایی	
*	۰/۷۶	۱	۲	۲۲	متغیرهای امنیت و ناامنی غذایی	
*	۰/۵۲	۲	۴	۱۹	توجه به خودکفایی اقلام راهبردی	
*	۰/۲	۵	۵	۱۵	شاخص‌های عدم تحقق خودکفایی	
*	۰/۶	۲	۳	۲۰	معیار ارزیابی امنیت غذایی	
*	۰/۰۴	۶	۶	۱۳	مبانی مردم محوری	مردم محوری
*	۰/۶۸	۲	۲	۲۱	مسئولیت و نقش اقتصادی مردم	
*	۰/۷۶	۱	۲	۲۲	اصول تحقق مردم محوری	
*	۰/۵۲	۳	۳	۱۹	مردمی کردن اقتصاد	
*	۰/۱۲	۶	۵	۱۴	رهیافت برنامه‌ریزی مردم محور (مشارکتی)	
*	۰/۶۸	۲	۲	۲۱	آثار راهبرد تعاونی تلفیقی (راهبرد الگوی آزادی اقتصادی مردم‌سالار)	

جدول شماره (۳) نشان می‌دهد که زیرمؤلفه‌ها و مفاهیم مؤلفه‌های شناسایی شده از طریق ابزار پرسشنامه در اختیار صاحب‌نظران و متخصصان قرار گرفت. پس از استخراج ضریب اعتبار محتوایی هر یک از زیرمؤلفه‌ها با استفاده روش میانگین وزنی بین زیرمؤلفه‌ها و نظر متخصصان دو مؤلفه اصلاح الگوی مصرف و تکیه بر ظرفیت‌های درونی دارای بیشترین میانگین بودند استخراج شدند. بنابراین، از دیدگاه متخصصان دو مؤلفه اصلاح الگوی مصرف و تکیه به ظرفیت‌های درونی قابلیت بسترسازی در برنامه درسی در آموزش و پرورش را دارند.

پس از استخراج ضریب اعتبار محتوایی هر یک از زیرمؤلفه‌های، مؤلفه‌های شناسایی شده، میانگین وزنی هر یک از مؤلفه‌ها محاسبه گردید. نتایج آن در جدول زیر ارائه شده است:

جدول شماره (۴): میانگین وزنی هر یک از مؤلفه‌های شناسایی شده

ردیف	مؤلفه‌ها	میانگین وزنی
۱	اصلاح الگوی مصرف	۰/۵۹
۲	تکیه بر ظرفیت‌های درونی	۰/۵۵
۳	فسادستیزی	۰/۵۱
۴	تأمین اقلام راهبردی و خودکفایی	۰/۴۸
۵	دانش محوری	۰/۴۷
۶	مردم محوری	۰/۴۶

با توجه به جدول شماره (۴) از میان مؤلفه‌های شناسایی‌شده دو مؤلفه اصلاح الگوی مصرف و تکیه بر ظرفیت‌های درونی میانگین بیشتری نسبت به بقیه مؤلفه‌ها دارند. با توجه به نتیجه به دست آمده و نظر متخصصان این حوزه دو مؤلفه اصلاح الگوی مصرف و تکیه به ظرفیت‌های درونی به عنوان مؤلفه‌هایی که قابلیت بسترسازی در آموزش و پرورش را دارند شناسایی گردید.

در این بخش جدول شماره ضریب روایی محتوایی دو مؤلفه اصلاح الگوی مصرف و تکیه به ظرفیت‌های درونی با زیر مؤلفه‌ها و مفاهیم مربوط به هر یک ارائه می‌گردد:

جدول شماره (۵): ضریب نسبی اعتبار محتوایی شاخص‌های زیر مؤلفه اصلاح الگوی مصرف

ملاک ۰/۳۷>	CVR	غیر ضروری	مفید اما غیر ضروری	ضروری	گویه‌های مرتبط با زیر مؤلفه‌ها	مؤلفه اصلاح الگوی مصرف
*	۰/۷۶	۲۲	۱	۲	درست مصرف کردن	صرفه‌جویی
*	۰/۶۸	۲۱	۲	۲	به جا مصرف کردن	
*	۰/۶	۲۰	۲	۳	ضایع نکردن مال	
*	۰/۵۲	۱۹	۳	۳	دوری از روش‌های غلط در مصرف	
	۰/۳۶	۱۷	۳	۵	مصرف کارآمد و ثمربخش	
*	۰/۸۴	۲۳	۱	۱	ایجاد فرهنگ مسئولیت در برابر مصرف	اهداف اصلاح الگوی مصرف
*	۰/۸۴	۲۳	۱	۱	ترغیب مردم به استفاده از تولیدات داخلی	
*	۰/۷۶	۲۲	۱	۲	رعایت اصل اعتدال و نفی اسراف	
*	۰/۶۸	۲۱	۲	۲	مبارزه با مصرف‌گرایی	
*	۰/۴۴	۱۸	۲	۵	تاکید بر احترام به اموال عمومی	
	۰/۲	۱۵	۵	۵	تعادل بین تولید و مصرف	مبانی اصلاح الگوی مصرف
	۰/۱۲	۱۴	۴	۷	دقت در وقت و هدر ندادن آن	
*	۰/۶۸	۲۱	۲	۲	حفظ محیط زیست	
*	۰/۸۴	۲۳	۱	۱	نیازمندی	
*	۰/۶۸	۲۱	۲	۲	عزت و استقلال	
*	۰/۶۸	۲۱	۲	۲	برقراری عدالت اجتماعی	اصول اصلاح الگوی مصرف
	۰/۲۸	۱۶	۴	۵	ایمان	
	۰/۲۸	۱۶	۵	۴	پیشرفت و امنیت	
	۰/۲	۱۵	۷	۳	اندیشه‌ورزی	
	۰/۲	۱۵	۵	۵	تفاوت افراد و جوامع مختلف	
*	۰/۸۴	۲۳	۱	۱	هدف متعالی در مصرف و اعتدال	اصول اصلاح الگوی مصرف
*	۰/۶۸	۲۱	۳	۱	نبی از اسراف	
*	۰/۴۴	۱۸	۵	۲	آینده‌نگری	
	۰/۲	۱۵	۸	۲	نیازسنجی	
	۰/۲	۱۵	۶	۴	آخرت‌گرایی و دیگرگرایی	

۰/۰۴	۱۳	۹	۳	توجه به تعقل و تفکر	
* ۰/۷۶	۲۲	۱	۲	راهبردهای دینی و اسلامی	
* ۰/۶۸	۲۱	۲	۲	راهبرد فرهنگی	
* ۰/۶۸	۲۱	۲	۲	مدیریت منابع	راهبردهای اصلاح الگوی مصرف
* ۰/۶	۲۰	۳	۲	بهره‌گیری از انرژی تجدیدپذیر و ...	
* ۰/۴۴	۱۸	۳	۴	یادآوری محرومیت‌ها	
۰/۱۲	۱۴	۵	۶	تبدیل و پالایش	
۰/۱۲	۱۴	۴	۷	احیای شیوه‌های سنتی	
* ۰/۷۶	۲۲	۱	۲	نمایش آثار زیانبار مصرف‌زدگی	
* ۰/۶۸	۲۱	۲	۲	افزایش سواد رسانه‌ای مردم	
۰/۲	۱۵	۵	۵	بهره‌گیری از معارف دینی	
۰/۲	۱۵	۷	۳	نظارت بر تبلیغات بازرگانی	روش‌های جلوگیری از مصرف بی‌رویه
۰/۱۲	۱۴	۷	۴	برنامه‌ریزی متناسب با شرایط جامعه	
۰/۱۲	۱۴	۱۱	۰	جریمه پر مصرف‌ها	
۰/۱۲	۱۴	۱	۱۰	روش‌های تدریجی (بدون آثار توری)	
۰/۰۴	۱۳	۹	۳	حذف پاره‌ها	
* ۰/۶	۲۰	۳	۲	آثار اجتماعی	آثار سوء اجتماعی، اقتصادی و محیط زیستی
* ۰/۵۲	۱۹	۳	۳	آثار محیط زیستی	
* ۰/۴۴	۱۸	۲	۵	آثار اقتصادی	

با توجه به جدول شماره (۵) برای هریک از زیرمؤلفه‌های مؤلفه اصلاح الگوی مصرف مفهیمی که ضریب اعتبار محتوایی بالاتر از ۰/۳۷ بودند در بخش زیر ارائه گردید:

جدول شماره (۶): ضریب نسبی اعتبار محتوایی شاخص‌های زیر مؤلفه‌های تکیه بر ظرفیت‌های درونی						
مؤلفه تکیه بر ظرفیت‌های درونی	گویه‌های مرتبط با زیرمؤلفه‌ها	ضروری	مشید اما غیرضروری	غیرضروری	CVR	ملاک > ۰/۳۷*
اقتدار علمی	تقویت فکری	۲	۱	۲۱	۰/۶۸*	
	حرکت علمی	۱	۴	۲۰	۰/۶*	
	به کارگیری استعدادها	۲	۶	۱۷	۰/۳۶*	
	جستجو و شناسایی ظرفیت‌ها و استعدادها	۳	۶	۱۶	۰/۲۸*	
	برنامه‌ریزی درست و صحیح به استعدادها	۶	۵	۱۴	۰/۱۲*	
	حضور مردم عامل پیشرفت	۲	۱	۲۲	۰/۷۶*	
تقویت درونی و استحکام قدرت ملی	حفظ روحیه انقلابی‌گری	۱	۳	۲۱	۰/۶۸*	
	مشارکت همگانی	۰	۶	۱۹	۰/۵۲*	
	جهاد	۵	۲	۱۸	۰/۴۴*	
	بیداری مردم	۴	۷	۱۴	۰/۱۲*	
اقتدار اقتصادی	استخراج گنجینه‌ها و معادن	۲	۲	۲۳	۰/۸۴*	
	استفاده و بهره‌برداری از امکانات داخلی	۱	۳	۲۱	۰/۶۸*	
	توجه به امکانات طبیعی	۲	۳	۲۰	۰/۶*	
	توجه به امکانات جغرافیایی و منطقه‌ای	۴	۴	۱۷	۰/۳۶*	
	تک بعدی نبودن در تولید	۶	۳	۱۶	۰/۲۸*	
	توجه به مسئله تولید	۲	۸	۱۵	۰/۲*	
	حفظ انگیزه‌های ایمانی مردم	۰	۳	۲۲	۰/۷۶*	
تقوای ملی و پای‌بندی به ارزش‌ها	انس با قرآن	۳	۱	۲۱	۰/۶۸*	
	توکل به خدا و به کارگیری صبر	۳	۲	۲۰	۰/۶*	
	عزم راسخ	۲	۴	۱۹	۰/۵۲*	
	عقل و معنویت و حرکت و عمل	۵	۷	۱۳	۰/۰۴*	

باتوجه به جدول شماره تصمیم‌گیری ضریب نسبی روایی محتوا و با در نظر گرفتن این که تعداد متخصصان در این مرحله ۲۵ نفر بودند. ملاک > ۰/۳۷ برای تصمیم‌گیری در خصوص اعتبار محتوای مؤلفه‌ها در نظر گرفته شد. بر اساس نتایج با توجه به این که عناصر مقدار ضریب نسبی اعتبار محتوا شاخص جستجو و شناسایی ظرفیت‌ها و استعدادها، برنامه‌ریزی درست و صحیح به استعدادها و شاخص به کارگیری استعدادها زیر مؤلفه

اقتدار علمی؛ شاخص بیداری مردم زیر مؤلفه تقویت درونی و استحکام قدرت ملی؛ شاخص‌های تک بعدی نبودن در تولید، توجه به مسئله تولید و شاخص توجه به امکانات جغرافیایی و منطقه‌ای زیر مؤلفه اقتدار اقتصادی، و شاخص عقل و معنویت و حرکت و عمل زیر مؤلفه تقوای ملی و پای‌بندی به ارزش‌ها از حداقل مقدار (۰/۳۷) کمتر بودند، از نظر متخصصان تأیید محتوا نشدند و از شاخص‌های زیر مؤلفه‌های تکیه بر ظرفیت‌های درونی حذف شدند. با توجه به جداول (۷ و ۸) برای هر یک از زیر مؤلفه‌های، مؤلفه تکیه بر ظرفیت‌های درونی مفاهیمی که ضریب روایی محتوایی بالاتر از ۰/۳۷ بودند در بخش زیر ارائه می‌گردد.

جدول شماره (۷): زیر مؤلفه‌ها و مفاهیم شناسایی شده مؤلفه اصلاح الگوی مصرف جهت بسترسازی آموزشی

زیر مؤلفه‌های مؤلفه اصلاح الگوی مصرف اقتصاد مقاومتی	مفاهیم مرتبط با زیر مؤلفه‌های استخراج شده از مؤلفه اصلاح الگوی مصرف
صرفه‌جویی	درست مصرف کردن، به جا مصرف کردن، ضایع نکردن مال، دوری از روش‌های غلط در مصرف، مصرف کارآمد و ثمربخش
اهداف اصلاح الگوی مصرف	تأکید بر احترام مضاعف به اموال عمومی، ترغیب مردم به استفاده از تولیدات داخلی، مبارزه با مصرف‌گرایی، رعایت اصل اعتدال و نفی اسراف، ایجاد فرهنگ مسؤلیت در برابر مصرف
مبانی اصلاح الگوی مصرف	حفظ محیط زیست، نیازمندی، عزت و استقلال، برقراری عدالت اجتماعی
اصول اصلاح الگوی مصرف	هدف متعالی در مصرف و اعتدال، نهی از اسراف، آینده‌نگری
راهبردهای اصلاح الگوی مصرف	راهبرد فرهنگی (آموزش عمومی و تخصصی، تشویق، آگاهی‌بخشی و شناخت)، راهبردهای دینی و اسلامی (قناعت، میانه‌روی، انفاق، امر به معروف و نهی از منکر)، مدیریت منابع، بهره‌گیری از انرژی تجدیدپذیر، یادآوری محرومیت‌ها
روش‌های جلوگیری از مصرف بی‌رویه	مفاهیم افزایش سواد رسانه‌ای مردم، نمایش آثار زیانبار مصرف‌زدگی
آثار سوء اجتماعی، اقتصاد و محیط زیستی	آثار اجتماعی (ظلم، فقر، عقب‌ماندگی، گسترش شهرنشینی)، آثار اقتصادی (هدررفت منابع، افزایش قیمت، کم شدن قدرت خرید)، آثار محیط زیستی (افزایش آلاینده‌های جوی، تغییر محیط زیست)

جدول شماره (۸): زیر مؤلفه‌ها و مفاهیم شناسایی شده مؤلفه تکیه بر ظرفیت داخلی جهت بسترسازی آموزشی

زیر مؤلفه‌های مؤلفه تکیه بر ظرفیت‌های درونی	مفاهیم مرتبط با زیر مؤلفه‌های استخراج شده از مؤلفه اصلاح الگوی مصرف
اقتدار علمی	تقویت فکری، حرکت علمی
تقویت درونی و استحکام قدرت ملی	مشارکت همگانی، جهاد، حضور مردم عامل پیشرفت، حفظ روحیه انقلابی‌گری
اقتدار اقتصادی	استخراج گنجینه‌ها و معادن، توجه به امکانات طبیعی، استفاده و بهره‌برداری از امکانات داخلی
تقوای ملی و پای‌بندی به ارزش‌ها	انس با قرآن، حفظ انگیزه‌های ایمانی مردم، توکل به خدا و به کارگیری صبر، عزم راسخ

بحث و نتیجه‌گیری

در این تحقیق سعی بر آن بود تا مؤلفه‌های شناسایی شده اقتصاد مقاومتی برای طراحی الگوی برنامه درسی مورد سنجش و ارزیابی قرار گیرند. جهت شناسایی زیر مؤلفه‌هایی که قابلیت بسترسازی آموزشی دارند، همه زیر مؤلفه‌های استخراج شده، پس از تجزیه و تحلیل با روش ضریب نسبی اعتبار محتوایی، زیر مؤلفه‌هایی که قابلیت بسترسازی آموزشی دارند استخراج شدند. پس از طی این مراحل با نظر متخصصین حوزه اقتصاد و با استفاده از محاسبه میانگین وزنی هر یک از زیر مؤلفه‌های، مؤلفه‌های شش‌گانه شناسایی شده در مرحله اول دو مؤلفه اصلاح الگوی مصرف و تکیه بر ظرفیت‌های داخلی به عنوان مؤلفه‌هایی که دارای میانگین وزنی بالاتری نسبت به بقیه مؤلفه‌ها بودند جهت بسترسازی آموزشی در آموزش و پرورش شناسایی شدند. یافته‌های تحقیق با تحقیق سیدی و همکاران (۱۳۹۰)، و محمدی و همکاران (۱۳۹۲)، همسو بود. سیدی و همکاران در سال ۱۳۹۰ در تحقیق خود به این نتیجه رسیده‌اند که نظم خاص در ارائه پیام‌های اقتصادی در پایه‌های مختلف حاکم نبوده است در نتیجه‌ای بررسی‌ها می‌توان گفت که نتایج این تحقیق می‌تواند در نظم‌دهی به ارائه پیام‌های اقتصادی در کتاب‌های درسی کمک فراوانی بنماید. نتایج تحقیق محمدی و همکاران در سال ۱۳۹۲ نشان می‌دهد که بین اقتصاد مقاومتی و گرایش کارآفرینانه و مدیریت دانش رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. یافته‌های آن با یافته تحقیق حاضر (به عنوان مثال در مؤلفه دانش محوری بر مفاهیمی هم‌چون ایده محوری و اختراع و کارآفرینی و خلاقیت) مرتبط می‌باشد. با توجه به تحقیق فخری (۱۳۸۹)، که در آن اشاره به برخوردار نبودن ۷۴٪ درصد دانش‌آموزان از دانش اقتصادی شده بود و پیغامی و تورانی (۱۳۹۰)، نیز در پژوهش خود تأکید داشته‌اند که به برنامه‌های درسی مغفولی چون اقتصاد در برنامه درسی ملی به طور ویژه اهتمام لازم صورت گیرد. در نتیجه، نتایج و یافته‌های این تحقیق می‌تواند در نظام آموزش و پرورش مورد استفاده سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان قرار گیرد.

منابع

- اصغری، محمود. (۱۳۹۲). تربیت دینی و تأثیر آن بر اقتصاد مقاومتی، پژوهش‌های اجتماعی اسلامی. دوره ۱۹، شماره ۴: صص ۱۶۰-۱۳۷.
- پیغامی، عادل؛ و تورانی، حیدر. (۱۳۹۰). نقش برنامه درسی اقتصاد در برنامه تعلیم و تربیت رسمی و عمومی دنیا، ارائه یک برنامه عمل برای یک برنامه درسی مغفول، فصلنامه نوآوری‌های آموزشی. شماره ۳۷.
- پیغامی، عادل؛ سمعی‌نسب، مصطفی و سلیمانی، یاسر. (۱۳۹۵). جستارهایی در اقتصاد مقاومتی: مدل مفهومی مقاوم‌سازی اقتصادی مبتنی بر ادبیات متعارف در تطبیق با اندیشه مقام معظم رهبری. تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).
- ترابزاده جهرمی، محمدصادق؛ سجادی، سیدعلیرضا و سمعی‌نسب، مصطفی. (۱۳۹۲). بررسی ابعاد مؤلفه‌های اقتصادی جمهوری اسلامی ایران در اندیشه حضرت آیت‌ا. خاмене‌ای، فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات انقلاب اسلامی. دوره ۲، شماره ۳۲.
- تیرگر، آرام؛ و آقاری، زهرا. (۱۳۹۴). بررسی برونداد علمی مجالت علوم انسانی در خصوص اقتصاد مقاومتی، مجله علم‌سنجی کاسپین. دوره ۲، شماره ۲، صص ۲۳-۱۶.
- حاتمی. (۱۳۹۶). نقش تدابیر امام خاмене‌ای در اعتلای اقتصاد مقاومتی با تأکید بر ضرورت خرید اجناس ایرانی. اولین کنگره بین‌المللی پژوهش‌های علوم میان رشته‌ای در شهرسازی و معماری.

- حسین زاده بحرینی، محمدحسین. (۱۳۹۲). اقتصاد مقاومتی راهکاری برای توسعه، **مجله مشکوه**. شماره ۱۱۸. خلیلی، حسام الدین. (۱۳۹۱). مقاومت اقتصادی در پرتو اقتصاد مقاومتی، **فصلنامه کارآگاه**. دوره ۵، شماره ۲۰. خزایی، حامد. (۱۳۹۶). **اقتصاد مقاومتی از منظر امام خامنه‌ای**. کنفرانس ملی پژوهش‌های نوین در مدیریت، اقتصاد و علوم انسانی. دری نوگورانی، حسین؛ و صالح اصفهانی، اصغر. (۱۳۹۲). **اقتصاد مقاومتی در جمهوری اسلامی ایران تحلیل مبنایی و برخی اصول راهنمایی کاربردی**. تهران: انتشارات راه فردا.
- رحمان‌پور، محمد؛ حسن‌پور، عصمت و نصرافصهانی، احمدرضا. (۱۳۹۵). بررسی برنامه درسی ملی در ارتباط با مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی از دیدگاه صاحب‌نظران، **مطالعات ملی**. شماره ۶۵.
- سیدی، بتول؛ درتاج، فریبرز و جلالی، سیدعبدالمجید. (۱۳۹۰). بررسی پیام‌ها و مفاهیم اقتصادی در کتاب‌های درسی دوره ابتدایی، **فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی ایران**. دوره ۱۶، شماره ۴۹، صص ۶۹-۳۵.
- سیف‌اله مراد. (۱۳۹۱). الگوی پیشنهادی اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران، **فصلنامه آفاق امنیت**. دوره ۵، شماره ۱۶. عرب‌نژاد، حسین. (۱۳۹۱). از جهاد اقتصادی تا اقتصاد مقاومتی، **فصلنامه مکاتب و اندیشه**. دوره ۱۲، شماره ۴۵.
- عساریان‌نژاد، حسین. (۱۳۸۶). چالش‌ها و الزامات اقتصادی جمهوری اسلامی ایران در برتری منطقه‌ای در آسیای جنوب غربی، **فصلنامه نگرش راهبردی**. شماره ۸۷.
- عمادزاده، مصطفی. (۱۳۸۲). **اصول اقتصاد آموزش و پرورش**. اصفهان: انتشارات جهاد دانشگاهی.
- فخری، امام‌جمعه. (۱۳۸۹). سنجش دانش اقتصادی دانش‌آموزان، **مجله رشد آموزش علوم اجتماعی**. شماره ۴۹.
- فروتن، طلعت. (۱۳۹۱). اقتصاد دانش بنیان راهکاری برای میل به اقتصاد مقاومتی، **ماهنامه امواج دانش**. دوره ۱، شماره ۱، صص ۱۵-۱۲.
- کشتی‌آرای، نرگس. (۱۳۸۷). **طراحی و اعتباربخشی الگوی برنامه درسی تجربه شده در آموزش عالی مبتنی بر رویکرد پدیدارشناسی - فمینیستی**. رساله دکتری، دانشگاه خوارسگان اصفهان.
- محمدی‌مقدم، یوسف؛ ذوالفقاری، حسین؛ علی‌پور، میثم و رسولیان، پریرسا. (۱۳۹۲). بررسی رابطه اقتصاد مقاومتی، گرایش کارآفرینانه و مدیریت دانش، **فصلنامه مدیریت سازمان‌های دولتی**. دوره ۱، شماره ۲، ۱۲۰-۱۰۸.
- مهرمحمدی، محمود. (۱۳۹۲). **برنامه درسی: نظرگاه‌ها، رویکردها و چشم‌اندازها**. مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی.
- میرمعزی، سیدحسین. (۱۳۹۱). اقتصاد مقاومتی و ملزومات آن با تأکید بر دیدگاه مقام معظم رهبری، **مجله اقتصاد اسلامی**. شماره ۴۷.
- Briguglio, L. & Stephen, P. (2011). **Growth and Resilience in East Asia and the Impact of the Global Recession**. Available at: <http://www.um.edu.Mt>.
- Glatthorn, A., A. (1994). **Developing a quality curriculum**. Virginia: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Goodlad, J. (1979). **Curriculum inquiry: The study of curriculum practice**. New York: McGraw-Hill.
- Ornstein A. C., & Hunkins, F., P. (2009). **Curriculum foundations, principles and issues**. (5th ed), Boston: Allyn and Bacon.
- Posner, G., J. (1995). **Analyzing the curriculum**. (2nd Ed.), Cornell University, New York: McGraw-Hill Inc, (P.p: 10-12).
- Rose, A. (2008). Defining and Measuring Economic Resilience to Disasters, **Disasters Prevention and Management**. 13, (4): Available at:<http://insct.syr>
- Sundać, D., and Krmpotić, I. F. (2011). Knowledge economy factors and the development of knowledge-based economy, **Croatia Economic Survey**. 13 (1): P.p: 105-141.
- Walker, D., F. (1990). **Fundamentals of curriculum**. Fort Worth: Harcourt Brace College.
- Zinalabedini, P. & Dehghanpour, H. (2014). Investigation the Media's Role in Achieving the Vision, and Strategy of Resistance Economy Mission, **Iranain journal of business and economics**. univercity Tehran, Volume 1, issues 3.